

گیاهان دارویی؛ یکی از راه‌های نجات تمدن فلات مرکزی در مقابل چالش کم‌آبی

< مقداد تکلوزاده

دبیر کمیسیون کشاورزی اتاق کرمان
و دبیر انجمن خرمای استان کرمان

مصرف گیاهان دارویی به‌ویژه گیاهانی بر پایه رژیم‌های لاغری و چاقی، کاهش و افزایش در امیال مختلف انسانی مانند امیال جنسی، رفع افسردگی، افزایش انرژی و گیاهان دارویی مؤثر بر سلامت و زیبایی پوست و مو در جوامع مختلف در حال افزایش است و روز به‌روز بر قیمت آن‌ها افزوده می‌شود. همچنین عوارض جانبی ناشی از مصرف داروهای شیمیایی تمایل مردم را به استفاده از گیاهان دارویی افزایش داده است؛ بنابراین آینده شغلی کاشت و پرورش گیاهان دارویی چشم‌انداز روشنی خواهد داشت.

کشور ایران یکی از بکرترین و مستعدترین مناطق برای پرورش و تولید انواع گیاهان دارویی است. در گذشته از این ظرفیت طبیعی که کارکردی بهداشتی- درمانی دارد، بهره‌برداری چندانی نمی‌شد، اما طی ۱۰ سال گذشته کشت و پرورش گیاهان دارویی و تولید اقلام دارویی، بهداشتی و آرایشی، مکمل‌های دارویی و خوراکی رشد چشمگیری داشته و شرکت‌های داروسازی به این سمت گرایش پیدا کرده‌اند. از طرفی تولید و تجارت گیاهان دارویی در سال‌های اخیر با توجه به مزایای بسیاری که دارد رقم قابل‌ملاحظه‌ای را به خود اختصاص داده است. بر اساس گزارش بانک جهانی، بازار تولید و مصرف گیاهان دارویی جهان در سه دهه اخیر از کمتر از ۵ میلیارد دلار به بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار رسیده است. این رقم تا سال ۲۰۵۰ میلادی به ۵۰۰ میلیارد دلار خواهد رسید. این آمار گویای افق روشن گیاهان دارویی

ایران رویشگاه اصلی بسیاری از گونه‌های دارویی با ارزش است. این گونه‌ها در شرایط طبیعی و با بارندگی مختصر، مواد مؤثره نسبتاً بالایی تولید می‌کنند که می‌تواند با کشت اصولی آن‌ها افزایش یابد و از این رهگذر تولیدات گیاهان دارویی، مصرف داخلی و صادرات آن افزایش یابد. در مقایسه با گیاهان دیگر مثل گندم، جو و حبوبات، گیاهان دارویی سازگار با محیط به دلیل مصرف پایین آب می‌تواند با عملکرد قابل‌توجهی تولید شود که از نظر درآمد و اشتغال مقرون به‌صرفه باشد همچنین با توجه به خشک‌سالی‌های اخیر در کشور، کشت گیاهان دارویی می‌تواند راهکار مناسبی برای رهایی از بحران کم‌آبی باشد. با توجه به نظر کارشناسان در صنعت کشاورزی پیشرفت نخواهیم داشت مگر این‌که زمینه نوآوری را در این صنعت ایجاد کنیم. با توجه به اقلیم خشک، کم‌آب و بیابانی بودن بیش از ۷۰ درصد کشور، بهتر است به‌جای کشت محصولات پُرآب مانند یونجه، ذرت، جو و... گیاهان دارویی بکاریم باید توجه داشت که کشت محصولات پُرآب مقدار زیادی از ذخایر آبی ما را نابود می‌کند. از سوی دیگر می‌توان چنین پنداشت که واردات محصولاتی همچون گندم، ذرت، یونجه و... به کشور امکان‌پذیر است، ولی آب را نمی‌توان جز اقلام وارداتی دانست، ضمن این‌که گیاهان دارویی به علت عدم استفاده یا استفاده محدود از کودهای شیمیایی و سموم مختلف، یک محصول سالم خواهد بود و امروزه میل به

در شرایطی رخ می‌دهد که موضوع درمان بدون عوارض شیمیایی در کشورهای صنعتی جهان به صورت جدی پیگیری می‌شود. حدود ۵۰ گونه مختلف گیاه دارویی با قابلیت صادرات در کشور وجود دارد، طبق آمار سایت سازمان خواربار جهانی، رازیانه، بادیان، انیسون و گشنیز چهار قلم اصلی صادراتی گیاهان دارویی ایران را تشکیل می‌دهند. همین‌طور صمغ‌های گیاهی و عصاره شیرین بیان از مهم‌ترین اقلام موردعلاقه دو کشور اروپایی ایتالیا و آلمان در خرید از ایران است. به‌طور قطع صادرات گیاهان دارویی با ارزش‌آوری خوبی که به همراه دارد، سبب رونق کسب‌وکار در این حوزه در کشور می‌شود. خوشبختانه با گسترش روزافزون مصرف فرآورده‌های گیاهان دارویی و تمایل به استفاده از داروها با منشأ گیاهی در جوامع جهانی به‌ویژه کشورهای توسعه‌یافته و نیز استفاده گسترده این گیاهان در صنایع غذایی، آرایشی و بهداشتی، با توجه به قابلیت‌هایی که در کشور وجود دارد فرصت مغتنمی است تا به بهترین نحو ممکن برای رشد تولید و صادرات این محصولات تلاش کرده و حضور خود را در بازارهای جهانی بیش از پیش افزایش دهیم.

سرمایه اولیه برای شروع به کار یک مزرعه گیاهان دارویی تقریباً عددی بین ۲۰ تا ۷۰ میلیون تومان است. بازگشت سرمایه در تولید گیاهان دارویی حداقل روی کاغذ قابل توجه است. به‌عنوان مثال یک هکتار به‌لیمو از سال دوم در چهار برداشت در حدود ۴ تا ۵/۳ تن محصول تولید می‌کند که با توجه به قیمت هر تن، سود مناسبی نصیب تولیدکننده می‌شود.

نتیجه‌گیری

متکی بودن اقتصاد ایران بر درآمدهای نفتی، آسیب‌پذیری اقتصاد کشور را موجب شده است. یکی از راه‌های مقابله با این چالش، توسعه تولیداتی است که با افزایش صادرات غیرنفتی سبب بهبود وضع اقتصادی می‌شود. ظرفیت‌های شناخته‌شده و حتی ناشناخته ایران در تولید گیاهان دارویی فرصت‌های قابل‌توجهی را برای سرمایه‌گذاری پیش روی سرمایه‌گذاران قرار داده است. کشت و برداشت گیاهان دارویی نسبت به دیگر محصولات کشاورزی دارای هزینه کمتر و با دوره بازدهی زود هنگام است و می‌توان عنوان کرد که سرمایه‌گذاری روی گیاهان دارویی برای کشورمان، با سودآوری قابل‌توجه همراه است.

ایران با تنوع آب و هوایی و رویشگاه‌های گیاهی متفاوت، کشوری غنی از نظر تنوع گونه‌ای و بهره‌مندی از موقعیت استثنایی از منظر جغرافیای طبیعی با حدود ۸ هزار گونه گیاهی است. سه مرحله کاشت و تولید، فرآوری و تبدیل و در نهایت صادرات گیاهان دارویی سه ضلع مثلثی هستند که در صورت کامل کردن یکدیگر در رشد و توسعه اقتصادی کشور بسیار اثرگذار خواهد بود. در این کلام به علاقه‌مندان و سرمایه‌گذاران بالقوه حوزه کشت و فرآوری داروهای گیاهی پیشنهاد می‌دهیم قبل از شروع سرمایه‌گذاری با مطالعات امکان‌سنجی جامع و مستند از توجیه‌پذیری بودن فعالیت اقتصادی خود مطمئن شوند تا بتوانند یک سرمایه‌گذاری مطمئن با حمایت مسئولان استان راه اندازی نمایند. ●

در صنعت داروسازی جهان است.

تنوع گونه‌های دارویی دارای ترکیبات ارزشمند، گیاهان دارای ارزش اقتصادی بالا، تنوع اقلیمی برای تولید انواع گونه‌های دارویی، نیروی انسانی و منابع انرژی ارزان از پتانسیل‌های مهم کشور جهت توسعه کشت و صنایع مرتبط با گیاهان دارویی است. توجه و گرایش به محصولات طبیعی، منجر به توسعه استفاده صنایع مختلف غذایی، دارویی، آرایشی و بهداشتی از گیاهان دارویی و ترکیبات طبیعی در تولیدات خود شده است. امروزه تولید و فرآیندسازی گیاهان دارویی از بازار بزرگ جهانی برخوردار است. تولید و فرآوری گیاهان دارویی به‌جز فواید پزشکی زمینه‌های مساعدی را در کارآفرینی و ایجاد شغل فراهم می‌نماید.

مزایا و کاربردهای محصول

تولید گیاهان دارویی می‌تواند در سلامت و اقتصاد مردم کشور نقش مؤثری داشته باشد. بر اساس پژوهش‌های مؤسسات علمی، از کل ۸ هزار گونه گیاهی شناخته‌شده در کشور، بیش از ۲ هزار و ۱۰۰ گونه گیاهان دارویی است که دارای خواص دارویی هستند و در اکثر نقاط ایران کشت می‌شوند که می‌توانند در صنایع داروسازی، عطری، آرایشی-بهداشتی، مکمل غذایی، رنگ‌دهنده، طعم‌دهنده، آفت‌کش، ادویه‌جات و سایر صنایع قابل استفاده باشد.

بازار گیاهان دارویی

متأسفانه باوجود بازار ۱۰۰ میلیارد دلاری گیاهان دارویی در کشورهای جهان، در حال حاضر کشور ایران به‌رغم داشتن شرایط اقلیمی مناسب و تنوع گیاهی به‌مراتب بهتر از اروپا، سهم تجارت جهانی‌اش از این بازار بزرگ کمتر از ۱۰۰ میلیون دلار است. این در حالی است که در داخل کشور نیز توجه به داروهای گیاهی قابل‌توجه نیست؛ زیرا سرانه مصرف سالانه گیاهان دارویی در ایران ۳۰ گرم است، اما در چهار، پنج سال گذشته وضعیت بهتر شده و استقبال عمومی از این اقلام دارویی و خوراکی افزایش پیدا کرده است. این سرانه در اروپا ۹۰۰ و در کشور آمریکا در حدود ۲۵۰۰ گرم است.

سطح زیر کشت این گیاهان در کشور حدود ۸۰ هزار هکتار است که در برنامه جامعی که برای این منظور تهیه‌شده است مقرر شده است این عدد به ۲۰۰ هزار هکتار برسد. این اعداد و ارقام نشان از توانمندی و ظرفیت بالای کشور دارد که تاکنون مغفول مانده، ولی با اقدامات مناسبی که ظرف چند سال اخیر صورت گرفته این مقدار در حال افزایش است. تعداد واحدهای تولیدی در کشور که فقط به‌طور اختصاصی و تنها به تولید و فرآوری گیاهان دارویی بپردازند کم است و شاید به ۵۰ واحد برسد، بعضاً در برخی از واحدهای تولید دارو، بخش‌های مجزایی وجود دارد که به‌طور خاص به تولید گیاهان دارویی می‌پردازند.

صادرات گیاهان دارویی، حالا کم‌کم به یکی از سودآورترین فعالیت‌ها در اقتصاد کشاورزی تبدیل می‌شود. بر اساس پیش‌بینی فائو (سازمان جهانی خواربار و کشاورزی) حجم تجارت گیاهان دارویی تا سال ۲۰۵۰ تا ۱۰۰ برابر شده و به ۵ هزار میلیارد دلار می‌رسد. این وضع